

a középkor sötétségébe és igazi költő volt: „Lehet, hogy tudott a madarakkal, állatokkal, növényekkel, aztán a Tűzzel, a Vízzel és a Nappal, Holddal beszélni — ez nem bizonyos, de nem lehetetlen.” Abban — Márai szerint — nem volt igaza, hogy idealizálta a szegénységet (Kálvinnak volt igaza, aki dicsérte a hasznót). „De Szent Ferenc és Dante az értelmetlen életnek adtak olyan zengő feszültséget, mint soha a protestáns etika.”

Az írónak is ez a küldetése: „zengő feszültséggel” telíteni az életet, bevilágítani a reménytelen korba, és bebizonyítani, hogy a létnek van értelme, s érdemes megőrizni a legfontosabb értékeket. Ez a távolodó Márai nem fakuló tanítása, mely minden során — a vitathatókon is — átvilágít. (*Helikon*, Budapest, 2016)

RÓNAY LÁSZLÓ

FECSKE CSABA: SZÁRNYAIM NŐNÉNEK

Fecske Csaba legújabb kötete a Széphalom Könyvműhely kiadásában jelent meg *Szárnyaim nőnének* címmel. Az olvasó szívesen a cím elé tenné a *ha* szócskát, hogy vajon mi lenne akkor, ha a költőnek szárnyai nőnének, de belenézve a kötetbe már látja is, hogy milyen tájak fölött repülne át, miféle madarakat figyelne meg. Így ütöm fel magam is a kötetet, és azonnal szemembe tűnik a borító tetjén lévő madarak lenyomata pár oldallal később, a *Madarak* című vershez lapozva, mert ugyanez a forma köszön vissza egy képversben, ahol a szavak köríves egymás alá rendezése rímelt a borítón látható szárnyakra.

Fecske költészetében meghatározó a természeti környezettel való kedvesen barátságos együttélés. Költői világát áttekintve tudjuk, hogy ez a fajta poétika csak része a jókora életműnek, ám mégis egy kedves és örömteli része. A kötetbe válogatott versek által bemutatott természeti tájban ugyanis a világ gyűrődései olyan közvetlen rendbe simulnak ki, aminek szemlélésére egy már elsődleges naivitását elvesztett, ám másodlagos naivitását meglett szűz tekintet képes. Úgy látni a világot, minden felhalmozottságától, a ráncaiba rakódott kosztól mentesen, mintha életében először, rácsodálkozva pillantaná azt meg.

Jóleső a címben az *ének* szót látni, hiszen a versek dallamosságához is hű. Ezekben a jórészt egyszerű mondatokban, megnyugtató sorokban az olvasó szeme siklik és megpihen, könnyedén repül a verseken keresztül. Olvashatóságuk egyszerűsége ellenére mégis megörvendeztet minket az a fajta szellemi csavar, amit szintén csak a gyermeki látásmód tud. „Picinyke cinke / szól a fán, / szél fut a lombban / szél után. // Hegyes csőr kap a / légy után, / avarra dől a / délután” (*Délután*). A becéz-

getés, a kicsinyítő képzők, a tegező közvetlenség magában az olvasóban is létrehoz egy közeli zummolást, ami ugyanakkor nem nyúl bele a megfigyelt világba, ártatlanul szemléli azt, de úgy, mintha titkait tárná fel. „Őszi éjszakákon, mikor / holdillatú a csend, // s rideg csillagok / szeplőzik be a végtelent, // az alvó világ, akár / a tokjába csukott hegedű. // Harmatot izzad a bogár, / piciny lába alatt a fű” (*Őszi éjszakák*). Az olykor minimálisra szűkített mondatok azért árulkodnak a gyakorlott, frapáns, szellemileg fitt képalkotásról.

A kötet legelejét a *Naptár* című vers kezdi, rögtön belépünk a tizenkét hónapba, és a *December*hez érkezte térdünkön landolunk. „Tétován hullni kezd a hó, / megszületik az első hóember, / az első hasraes a jégen, / gyermekkoromra emlékezik a térdem.” A természet körforgását és ciklusait követi ez a legújabb kiadott kötet is, bár maguk a versek nincsenek ciklusokra osztva. Tematikusan azonban mégis benne van ez a körforgás, hiszen a *December* után *Tavaszdodik*, eljön a *Nyárvég*, a *Délután*, a *Szeles vers*, az *Őszi éjszakák*, és a *Karácsony* végén egy varjú „Hirtelen gondolt egyet és felröppen / lomhán, eltűnik a gríz-sűrű ködben. // Nyoma vész, csak hangját hallani messzi, / míg a fagy némán a körmét mereszti.” A varjú szemszögéből persze „kár”, „hogy a környék oly sivár”, hiszen annyi csodálmivalót rejt a gazdag táj. A kötet végéhez érve az elejét újra felkapozzuk, és vár minket a *Január*, amikor „fázunk, kékülünk. / A téllal soha / ki nem békülünk”, és *Februárban* visszazáll, aki még mindig „Panaszkodik a varjú: kár, / nem lakok jól soha már!”

Nem csak bizonyos madarak az újra előforduló motívumok a versekben, szinte minden második szövegben előfordul a hold, a csend, a szél, a fák, az álom, az erdő... „Rőt lombú erdőszél, / tört ággal zörgő szél. // Lúdbörzű tó tükrén / hold borzong, csillagfény. // Templom néz dombon túl, / tornyából hang csordul. // Minden tűz ellobban, / bújj hozzám álmomban” (*Hold borzong*). Fecske költészetében Éj mélyből hold borzong, Weöres is kimosolyog ránk. Vissza is zeng a költemények által eleve hozott versbeszélőből az a gyermekkor, amikor megmutatta iskolás korában írt néhány versét Weöres Sándornak, aki dicsérte ügyes rímeit és ritmusait. A derű szinte természetes ezekben a versekben, és a költő saját bevallása szerint is derűsebb hangulatában ír a gyerekeknek, vagy a felnőttekben megszólított gyerekeknek.

A világosan érthető rövid mondatok, a kijelentő forma hordoz valamiféle leltárszerűséget a természeti környezet gazdagságának és vidámságának felsorolásában, hiszen a hegyektől kezdve a *Patakon túl* tücskök, bogarak, *Vadkacsák*, *Madarak*, *Zörgő nádasok* és *Őszi éjszakák* olvashatóak ebben a válogatásban. „Alkony ül az ormokon, / köd-szállú bérceken — / Láztól forró homlokom / illesd

hús kezdeddel! // Mint öröm a gondokon, / hold süt át a lombokon. / Ó, lidérces éjjelen / fogd meg kezem, ne menj el!" (*Lázasan*). A *Bagoly*, a *Kócsag*, a *Róka*, a *Hattyú* mind valamilyen cselekedet közben mutatja meg magát, mint a környezet ékszerként. Nyugalom árad ebből a baráti, kedves és közvetlen viszonyulásból. „Valahonnét a hegyekből / érkezik az öreg este, / megfürdeni, de röstelli, / hogy izzadt ingét leveesse" (*A Ménes-patak*).

Fecske a figyelme terébe kerülő jelenségekkel szelíd, közelítő kapcsolatot mutat be. Még ha csak egyetlen praktikus és pedagógiai szándékú gondolatig kalandozunk is el a kötet kapcsán, biztosan érdemes volna óvodás, kisiskolás gyerekek ritmusérzékének, verstanulásának alapkönyvéül venni ezt a kötetet, vagy beszédgyakorlatokra is használhatnánk. „Kéklő hegyeken / ül a hold, / nagy a csönd. / Csillag halovány / tüze gyúl, / oda-fönt. // Sziklán, köveken / csobogó / piciny ér, / tenger hívogat: / te talán / odaérsz" (*Csillag tüze gyúl*). A verbalitásnak ez a zenei rendezettségben való élménye, a fül kihegyezése a költészet ilyen fajta létezésére még az élet korai szakaszában biztosan részesít abban a tapasztalatban, hogy a nyelv és a beszédünk telve van titkos és szabályos harmóniával, ami önmagában örömet okoz. Fecske költeményei nemcsak a költészet örömét közvetítik, hanem a nyelv leleményének és esztétikájának örömét is. (*Széphalom Könyvműhely*, Budapest, 2016)

PAPP EMESE

KÖNYVEK ERKÖLCSI ZSENIKRŐL ÉS ÁLDOZATOKRÓL

Az 1956-os forradalom és szabadságharc hatvanadik évfordulóján innen és túl a történetekre vonatkozó erőlködéseink nemigen változnak — maradnak ugyanazok. Akik megélték azokat a napokat, hónapokat, a kommunista és szocialista terror éveit, tapasztalataikat igyekeznek bedolgozni az emlékezetkultúra különböző rétegei közé, ugyanakkor, akik nem élték át, érdeklődve figyelik az erőfeszítéseiket és reménykednek, hogy marad majd valami mindebből nekik is, aminek van még, lehet jelentése, jelentősége. Az emlékezetmunka olyan, mint a többi — csinálni kell, pepceselni, dolgozni a tárgyakon, felületeken, gondokon, különben elfelejtjük, kioldódik, elhagy bennünket — ezek nélkül a feladatok, munkálatok nélkül emberhez méltatlan állapotba kerülhetünk, és védtelenekké válhatunk, mint a vedlésükben félrehúzódnó, mégis tetten ért teremtmények. Különböző reflexív irányokban lehet mozdulni: szöszölni a kognitív feladattal, a traumakutatások irányába tájékozódni, vagy éppen szociálpszichológiai, teológiai, történet- és társadalomtudományi vizsgálatokba kezdeni — egyet nem lehet, nem szem-

benézni. Mégis, a tudományos munka tárgy-szerző, adatgyűjtő és módszertani feladatokat is tisztelőben tartó művelése minden csodálatos részeredménye mellett is csak részfeladatokat képes teljesíteni — az egész mindig túlmutat rajtuk, rajtunk. Amikor az ötvenes évek közepén (bölcseletileg tudomány- és szociológiaelméletileg is többeknek) világos lett, hogy a tudomány pozitívista magabiztossága csak újabb gettókat lesz képes építeni, egyre érzékenyebbeké lettünk a „minőség”, a minőségek, jó esetben más minőségek iránt is. Ha nem esünk bele ugyanakkor a túlsó oldali üres eszteticizmus történelem- és politikanélküli önfeledtségébe és nárcizmusába, akkor a senki számára magabiztosságot nem nyújtó középmezőben, a meglepetéstérben, a senkiföldjén ezernyi tudásmetszet és ismeretkontraszt kialakítása lehetséges. Emlékező, adat- és forrásközlő, történeteket elmesélő és értelmező viszonyok alakítanak ki termékeny együttállásokat, és az alap kutatások iránt érzékeny felfedező sok olyan helyet találhat az emlékezetmunkában, ahová előtte senki nem merészkedett, és ahol elnézheti a „vedlést”. És ha nem üti agyon a vedlő életeket — azok, bokormögötti szenvedésük közepette is, a fájdalomtól gyötrődve is vallanak neki. A városok, a falvak, a csatahelyek, az erdők, a szülőszobák és a temetők, ahol emberek éltek, menekültek, szerettek, a felejtés és emlékezés erőterében odacsalogatják magukhoz a figyelmes látogatót. Elég egy emlék, egy metsző mondat, egy hazug szó, igen, „egy arc látványa” elég, és a történelem megnyitja sebeit és árad, ömlik ránk a szó, a feladat, a munka, a vér. Az emberi emlékezet-televény lényei folyamatos vedlésének (mondhatnánk szülest, vagy agonizálást is) lehetünk tanúi, ha megvan bennünk a bátorság emberi arcok, testrészek, mozdulatok árnyékait kutatni elhagyott folyosókon, tereken, gázlókban, atombunkerekben, börtönökben botorkálni, elesni és újra és újra felkelni.

Ebből a televényből nézzünk három kiragadott „tanúkötetet”, „minőség-leletet”, melyek adalékok ahhoz a munkához, amit az elmúlt évtizedekben végeztek azok, akik számára az egyházzal kapcsolatos emlékezetmunkának is értelme, sajátos jelentősége van. Az Isteni Szeretet Leányai Társulat tartományfőnöknőjének 1944–1950 közötti körleveleit bemutató könyv Harangozó Miklós szerkesztésében. *A hűség útján* című kötet előássa egy celldömlő ház garázsából egy általunk nem ismert, élete jelentős részében külső jelentéktelenségre ítélt nő harmincöt körlevelét, és belemerít abba a gazdagságba, ami ennek a hat évnek az esszenciáját adja. Szerzőjük, Szabó M. Irén (1894–1986) kilencéves korában tudta, hogy apáca lesz. Kilencvenhárom évesen hetvenöt év odaadott hűsége, közel harminc év (1942–1971) tartományfőnöki te-